

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**VER KYIVIENS (Sub Umbra Castanearum)
«СТАРОДАВНІЙ СВІТ, СЕРЕДНІ ВІКИ, РАННІЙ НОВИЙ ЧАС:
ІСТОРІЯ, РЕЛІГІЯ, КУЛЬТУРА»**

18 – 19 травня 2023 р.

**Київ
2023**

3. Описание документов и дел, хранящихся в архиве Св. Синода. Т.1 (1542–1721 гг.). СПб., 1868.
4. Описание документов и дел, хранящихся в архиве Св. Синода. Т. 26 (1746). СПб., 1907.
5. Описание документов и дел, хранящихся в архиве Св. Синода. Т. 31, СПб., 1909.

Світлана КАГАМЛИК, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Степан ЯНКОВСЬКИЙ

Феномен Сократа в суспільній думці імперії Гольштейн-Романових (Росії): від символу до привласнення філософської спадщини античності

Вивчення феномену Сократа в суспільній думці імперії Гольштейн-Романових (Росії) спрямовано до розуміння впливу ідеологічних, культурних факторів на рецепцію та інтерпретацію образу Сократа, що допоможе розрізнити відмінність історичної-наукової та культурно-ідеологічної рецепції Сократа. Відповідні методологічні засади засновуються на розрізненні конструктивного і дискурсивного контекстів рецепції. Зазначену оптику уможливорює структурно-конструктивний підхід Гудмена-Бурдье [3] та ідей «Привидів Маркса» Жака Дерріди [1]. В результаті можна знайти шляхи долучення нових поглядів та інтерпретацій феномену Сократа, розширивши наше розуміння філософії Античності в цілому.

Феномен Сократа в суспільній думці імперії Гольштейн-Романових проявляється під впливом наслідків модернізації слов'янсько-татарської (московської) культури. Звідси на рецепції відзначаються нові для цієї культури специфічні риси:

Ідеологічний рівень імперської культури живився традиціями східнохристиянської ортодоксії, якій відповідає образ «Святого Сократа».

Православна московська книжність, яка закладає інтелектуальну традицію імперії, мала вторинне, по відношенню до традицій київської книжності, значення. І цей, так би мовити, «бурсацький Сократ» духовних семінарій корелює із образом «Сократа – наставника мудреців».

Відсутність впродовж всього 18-го і початку 19-го сторіч у світській культурі імперії нормативної літературної традиції.

«Зародковий» стан незалежної суспільної думки.

Відсутність майже до кінця 19-го сторіччя автономної академічної філософії.

Ефективність механізмів, безпосереднього, скритого, символічного примусу забезпечувала регламентацію, контроль, цензуру практик мислення.

Слабка розвиненість публічно-правових інститутів імперії.

Відтак, виникає питання: чим образ Сократ міг послуговуватися імперії?

В ідеологічному плані його рецепція вводила необхідний, але відсутній зразок інтелектуальних чеснот, громадянської щирості, моральної автономії особистості. Але найбільш переконливо її специфіку відобразив київський літератор Олександр Спренцис у книжці «Записки мистера Снека». Користуючись параномазією, автор, не замислюючись, перетворює «Малюту Скуратова» на «Малюту Сократова» [2]. Така інтелектуальна гра виявляє здатність культури генерувати фейки. А через її деконструкцію можна простежити як Сократ із символу громадянської гідності перетворюється на привід інтелігентської гегемонії.

Шлях творенню фейкового Сократа відкрила література. Вона регулярно споживає образ Сократа. Від «Сократа-царя» і «друга правди» Суморокова і Хераскова 1760-х рр. до «Христа в Афінах» у Кедрова у 1980-х. Ідентичність Сократа у мовно-лінгвістичному контексті звучить в епохальних темах «російської думи» – справедливості, закону, євреїв. Провідна роль належить не поетиці художнього образу Сократа (він завжди у межах шкільного класицизму Антокольського-Басіна), а філософській публіцистиці. Саме тут знаходимо культову працю Володимира Соловйова «Життєва драма Платона» [4]. В ній з'являється соціокультурний контекст, із якого виникає «агіографія Сократового життя». Вона не про пошук історичного Сократа, а про реалії соціального поля імперії. Інфантильні теми Сократичної агіографії – це відносини мудреця з жінками, учнями, гомоеротичні і гомосексуальні контексти його життя – репрезентують непрямі свідчення потреби імперських інтелектуалів у рефлексії своєї колоніальної місії. І цей момент виводить нас до актуальної проблеми постколоніальної рецепції Сократа, яка має опрацювати фантазм транснаціонального Сократа, який експлуатує наратив Сократа-громадянина. У процесі експропріації культурного поля України образ Сократа перевтілюється в образ Григорія Сковороди, а життя українського філософа постає життям Сократа Східної Європи. Імпліцитно це сприяє включенню культурного поля Східної Європи до Російської низовини.

Суперечливим є відношення агіографічного Сократа із візуальною культурою, де образ Сократа фіксується у практиках академічного рисунку на рельєфі Сократового обличчя. Саме у них породжується «привід» Сократового обличчя у портретних зображення гегемонів суспільної думки імперії. У портретні зображення Достоевського, Толстого, відомого під псевдо Ленін Володимира Ульянова тощо трансплантується такий елемент Сократового як лоб. Звісно, культурні кліше і стереотипи ототожнюють лоб із мудрістю, але цей спосіб привласнення образу Сократа потребує вже психоаналітичної інтерпретації. Отже, деконструкція імперського образу Сократа допомагає звернутися до ідеї українського Сократа, до розуміння історичного Сократа, який відстоював правду і справедливість, був критичним до влади та соціальних інститутів, і сприяв розвитку самодослідження та самопізнання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дерріда Ж. Привиди Маркса. Харків : ОКО, 2000. 272 с.
2. Спренцис А. Записки мистера Снека. Крещатик. № 100. 2023 С. 194
3. Bourdieu P. Espace social et pouvoir symbolique, mars 1986. Bourdieu P. Les Choses dites. Paris : Éditions de Minuit, 1987. P. 147–166.
4. Soloviev V. S., 'Plato's Life-Drama', in Vladimir Wozniuk (ed.), Politics, Law, and Morality: Essays by V.S. Soloviev (New Haven, CT, 2000; online edn, Yale Scholarship Online, 31 Oct. 2013), <https://doi.org/10.12987/yale/9780300079951.003.0009>, accessed 24 May 2023

Степан ЯНКОВСЬКИЙ, Маріупольський державний університет.

Ростислав ВАЦЕБА

Пізньоримські рецепції у франкських прикордонних практиках на Ельбі та Заале

Франкські кордони вперше сягнули річки Заале та Середньої Ельби ще у 30-х рр. VI ст. у результаті завоювання Меровінгами Тюринзького королівства [23, s. 268]. Відтак, втративши доступ до цього регіону після поразки війська Сігіберта III від повсталого герцога Тюрингії Радульфа у 641 р. [15, p. 431; 29, s. 55; 5, § 87, p. 164-165], франки знову вийшли до Заале вже за часів перших Каролінгів [12, s. 99]. За підсумками Саксонських війн Карла Великого Франкська імперія отримала відносно сталий кордон на Нижній Ельбі [25,